

FINNSAM-konferensen i Nås och Järna våren 2005

Av Tor Eriksson, Örebro

Fredagen den 20 maj

Ett fyrtiotal deltagare samlades på *Snöå Bruk* i Dala-Järna för att umgås under denna helg. En Skandinavisk skogsfinsk konferens skulle avhållas under temat "Skogsfinska byggnadstraditioner". Vi lockades till Skogsarbetarbyn i närheten, där *Närsens Bystugeförening* tog emot oss med nygräddade kolbullar. Dessa skapelser gjorda på vatten, mjölk, grahams- och vetemjöl samt salt smakade förträffligt med lingonsylt och enbärdricka till. Att kolbullarna gav extra energi till hungrande och trötta kolare är lätt att förstå. För oss smakade de nog särskilt gott utomhus i den något fuktiga och kalla vårluften. *Vansbro Kommuns* kommunalråd *Gunnar Magnusson* hälsade välkommen och berättade lite kortfattat om Snöå Bruks historia. Från början var här järnbruk som sedan ersattes av en lantushållsskola. Den är nu nedlagd, men området skall bevaras som rekreationsområde. Skogsarbetarbyns hus skall illustrera hur det kunde se ut i skogen förr i tiden.

Närsens Bystugeförening
gräddar kolbullar

Kolbullepannorna går för
högtryck

En promenad till föreläsningssalen, där *Jan-Erik Björk* redogjorde för finnkolonisationen i Äppelbo. De tidigaste bosättningarna presenterades med hjälp av ett avancerat dataprogram. I södra delen av Äppelbo socken fanns på 1600-talet finnhemmanen medan svenskhemmanen fanns i socknens norra del. De finska bosättningarna är förhållandevis få och sena och skedde på sockenallmanningen. Det första spåret av skogsfinnar i Äppelbo socken finns i svenskbyn Ovanheden. Några av finnbosättningarna i Äppelbo är Skärfjället, Nybofjäll och Höksjön. Efter presentationen följde lite avkopplande tillvaro i samlingsrummet på vandrarhemmet. Så led kvällen mot natt och stillheten sänkte sig över Snöå Bruk.

Lördagen den 21 maj

Efter frukosten intog vi våra platser på bussen som skulle ta oss runt på Finnmarken. Vår färdledare blev *Lars Albinsson*. Mot *Närse*n for vi, där bystugan var bokad åt oss. Under titeln "Skogsfinska byggnadstraditioner i ord och bild – konstruktion och funktion" höll *Birger Nesholen* ett två timmar långt föredrag. Många av deltagarna har hört Birgers beskrivande av det finska byggnadsskicket vid andra tillfällen, men den här föreläsningen var mer omfattande och grundligare än tidigare. Vi fick en mycket bred geografisk bild av de olika husen: rökstuga, ria och bastu som vi kunde följa på byggnadernas väg ända från Uralområdet i Ryssland till Norge. En annan nyhet för mig var de OH-bilder som visade uppmätningar av husens grundplaner lagda över varandra. På så vis kan man se hur t.ex. rökstugornas storlek varierar. Det märks att Birger har ägnat många år åt att forska om de olika rökugnsbyggnaderna.

Efter salladslunch i bystugan samlades vi kring *Folke Varg* och *Gösta Bjesse*. I tilltagande regn skulle de leda en byavandring genom *Närse*n. Byns byggnader förevisades och vi fick ta del av deras minnen från byn. Folke flyttade från byn 1945 medan Gösta alltjämt bor kvar. En stolpbod med äldsta årtal 1706 inristat var det första hus vi kom till. Ett par bastur finns också att beskåda i byn. De användes bl.a. för sädestorkning. Då den trevliga rundvandringen hade nått sitt slut tackade vi våra vägvisare och bänkade oss åter på bussen.

Uppställning utanför
Närse's bystuga

Utanför Närsens bystuga

En stolpbod i Närsen betraktas

Vid en bastu i Närsen

Ett transformatorhus i Närsen beskådas

Här syns en av Närsens bastur

Vy över sjön nedanför byn Närsen

Utanför bössmedjan på Stora Digerliden

Stora Digerliden var nästa besöksobjekt. *Roland Axelsson med familj* väntade oss på gården *Bössméns*. Här delades vi in i grupper eftersom det var så väldigt stor besöksskara. I skydd av några granar intill gårdens ria serverades vi kaffe av kvinnorna i familjen. Den här gården är försedd med både bastu, ria och en bössmedja, vilken har givit gården sitt namn. En gubbe gjorde på 1800-talet färdiga vapen här. Platsen är mycket öppen och Roland vill bevara den på det viset. Han framställer även egen tjära i en gammal tjärdal. Husen vårdas med omsorg och även kyrkstigen till Nås är framtagna åter. Tyvärr föll regnet rätt kraftigt under besöket på Digerliden.

Roland Axelsson visar kolplatsen vid Stora Digerliden

Tjärdalen på gården Bössméns fängslar oss

Här förevisas gårdens tjärdal

Så småningom åkte vi vidare mot Kölaråsen, där bussen letade sig upp till gården *Tyskens*. Då Ellen och Åke Skoglund bodde här var platsen sommartid välbesökt. Här hölls Finnmarksträffen som årligen lockade mellan etthundra och tvåhundra personer. Evenemanget är numera flyttat till Närsen och gården står övergiven. I Kölaråsen badades bastu in på 1970-talet. Nu börjar byggnaderna raseras. Vi höll på att bli kvar häruppe, men efter mycket möda och stort besvär lyckades busschauffören komma av gårdsplanen och vi fortsatte färden via Flatbyn och Burängsberget med sin rökstuga till Oxfallat.

Kjell Persson, boende i närheten av *Oxfallet*, upplyste oss om rökstugans historia. *Oxfallet* omnämns första gången 1796 i en lantmäterihandling. Det nuvarande huset byggdes 1860 som det sista av sin typ på Nås Finnmark. De sista som bodde här var tre synskadade syskon, varav det sista flyttade härifrån 1900. Kjells pappa lade tak 1939, men det blev ingen upprustning. År 1984 bestämdes så att rusta upp *Oxfallet*. Jont Nils Nilsson restaurerade huset med omsorg. Årligen uppmärksammas platsen en särskild dag, *Oxfallsdagen*. Tyvärr har man byggt en scen med plåttak framför huset. Annars är det här en väldigt fin skapelse.

Kjell Persson intar scenen på Oxfallet

Här är Oxfallets rökstuga

Oxfallets rökstuga i regnväder

Ugnen inne i Oxfallets rökstuga

Kjell Persson, som representerar Finnmarkens Hembygdsförening, fortsatte att även prata om *Finnmarkens Gammelgård i Kroktorps*. Området gjordes i ordning och stängslades in till Axel Berglunds sextioårsdag 1951. Då ägde första Mottifesten rum här med bl.a. Axels berättande av bygdehistorier. Mottifesten återkommer årligen en högsommardag. Hembygdsgården är den enda i Sverige med samtliga tre finska karaktärsbyggnader: ria, bastu och rökstuga. Pörtet, som det kallas här, har stått i Kroktorps by tidigare medan t.ex. rian är från Svartberget. Iklädda hembygdsdräkter serverade delar av Finnmarkens Hembygdsförening oss sedan motti med fläsk och vitsås som *Vansbro Kommun* svarade för. Kvällskylan hade nu lagt sig tungt över nejden. Efter maten och en liten rundvandring på platsen kändes det därför skönt att åter kliva på bussen för återresan till Snöå Bruk. Under lördagen var hela 58 personer med, förutom arrangörsföreningarna.

*På Finnmarkens
Gammelgård i Kroktorps*

Kjell Persson berättar lite på Kroktorps

Finnmarkens Hembygdsförening serverade motti på Kroktorps

Vår bussguide Lars Albinsson i rödblå regnkappa

Söndagen den 22 maj

Under rubriken "Skogsfinska byggnader i Dalarna - status och bevarandevärde" inledde *Maths Östberg* dagen i föreläsningssalen på Snöå Bruk. I den omfattande byggnadsinventering han har gjort ingår de finska karaktärsbyggnader vi hade stiftat närmare bekantskap med under lördagens utflykt. Med hjälp av OH-bilder och diabilder fick vi en genomgång av byggnadsbeståndet i allmänhet och Dalarnas läns hus i synnerhet. I Dalarnas län finns en fjärdedel av alla de rökstugor, rior och bastur som förekommer i Skandinavien.

Maths Östberg pekar ut byggnader

Vi lyssnar till Maths Östberg

Här sitter Bertil Kjelldorff med sin dotter

Bertil Kjelldorf, som kommit med sin dotter ända från Solna, för att presentera sin bok om den finska invandringen till Tiveden fick några minuter på sig för att göra detta. Det är ett mycket grundligt verk om en tidigare rätt okänd bygd i dessa sammanhang. Ett Finnsammöte, avslutning, lunch och så skiljdes vi åt för denna gång. Ett stort tack till *Bo Hansson*, som har rott hela arrangemanget i land med hjälp av bl.a. Finnmarkens Hembygdsförening och Närsens Bystugeförening. Även EU-projektet "Entreprenörskap på finnmarken och i skogslandet" har varit medarrangör.